

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>SZERKESZTŐSÉG, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő: Füvészkert-utca 1079.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven. Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>KIADÓ HIVATAL, hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden küldemény intézendő: Főiskola, háznagyi hivatal.</p>
--	--	---

Tartalom. A mi domesztikánk. Kósa Ede. — Tárca. Egy nagy költő hagyatéka. Kiss Ferencz. — Közügyeink. A váldens egyház kétszázados ünnepére meghívás. — Egyházmegyénk életéből. II. A nagy-bányai ev. ref. egyházmegye köréből. — Egy vallássérelmi ügy története. Tóth Lajos. — Nekrológok. Ferenczy Károly. Gergely Károlytól. — Végh Sándor. Harsányi Sándortól. — Irodalom. — Különfélék. — Szerk. posta. — Hirdetések.

A mi domesztikánk.

I.

Midőn a Debreczenben legközelebb tartott alkotmányozó zsinat az országos közalapot, jobban mondva egyházi országos közpénztárt, (melyre oly sokáig vártunk), létre hozta, illetve megteremtette, — egy hálasóhaj szállott fel lelkeinkből, öröm ragyogott arczainkon, mert az egyetemes protestantismus megizmosodását remélettük mindnyájan általa.

Édes reménységünkben apostoli buzgalommal igyekvünk összehordani a kavicsokat e felállítandó nagy épülethez, hogy az épüljön, növekedjék nagygyá, dicsővé, áldássá mielőbb; — mi különösen lelkészek valánk, kiválóan pedig falusi lelkészek, ez épület körül sok előítélettel, tudatlansággal, hideg közönnyel küzdő napszámosok, — buzdítva a különben is nagy mértékben az adók minden kigondolható nemeivel megrótt hiveket, — ígérve nekik aranyvárat, megújított templomokat és iskolákat — önkéntes adakozásra; órákig magyarázgatván úgy a presbyteriumnak, de különösen a domesztika céljait érteni nem akaró népnek ez intézmény messze időbe benyúló áldásos hatásait; — vesződünk, kinlódunk sok helyen konok, nyakas, nyers, az áldozatkészségről hallani sem akaró tudatlan önző emberekkel, pirultunk itt-ott egyes helyeken a szőnyeges szobák lakóinak ez ügyre vonatkozó, gyanúsító, kicsinylő, elítélő, lesujtó véleménye által; — szóval

ez egyházi közpénztár megteremtése s alapköveinek lerakásánál mi lelkészek valánk a bűnbakok!

Hogy ez így történt, azt lelkésztársaim többsége igazolni kénytelen; a kik nem illettettek szidalommal és méltatlanságokkal, — azok nagyon szerencsés emberek valának.

De hát mi mindezen méltatlanságokat örömmel tűrtük és viseltük a Jézus nevéért; mi, kiknek igánk terhes, de gyönyörűsége; mi, kik küldetést vettünk az Urtól alkalmas és alkalmatlan időben prédikálni az igét, építgetni e földön az Istennek országát.

Örömmel viseltük a méltatlanságokat, mondom, annyival is inkább, mert tudtuk azt mindannyian, hogy a dicső emlékü apostolokat is méltatlanságokkal illették, sőt többet közülök agyon is köveztek.

Nem a méltatlanság érzete, nem az általunk végbe vitt munkának felpanaszolt fáradalma adja most az én ajkamra a hangot azonban; nem is az emberi önzés szól belőlem, — hanem az osztó igazság, a köztudatban élő s a domesztikával szemben nyilvánuló általános közéletlenség!

Bár magasabb helyről jöne e hang, hogy jobban felrázná a völgy lakóit és viszont jobban felszállana a magasságba; bár avatottabb toll rajzolná e papirra domesztikánk árnyoldalait, a benne rejülő ködfoltokat, bár évekkal ezelőtt mindjárt kezdetben érezte meg volna valaki a rothadást, mely érzik Dániában!

Megunva tehát a hallgatást, a csendet, észlelve azonban a fölöle jövő széllebbenéseket, türelmem kifogyott várakozni az illetékesebb helyről jövő hangra. Ez okból énemet teljesen elbujtatva az igazság palástja alá, azon erős hitben, hogy szószólója vagyok sokaknak Izráelben, Izráel véneihez mint bölcssekhez szólok bölcseségért és igazságért, igazságot, részrehajlatlanságot kérve, személyeket nem támadva, de támadni nem is akarva, bátran, nyílt arczczal elébe állva a jöhető megtámadtatásoknak, —

szelid, kiméletes hangon nagy általánosságban kifejezést óhajtok adni e lap hasábjain, mint legilletékesebb helyen a domesztika kezelésével szemben nyilvánuló közelégületlenségnek.

Igyekezem rövid, higgadt s tárgyilagos lenni!

A mi domesztikánk, mint a tények igazolják, az elébe kitűzött magasztos czélok, kezelése kifogás alá jövő, talán-talán még részrehajlással is vádolható volta miatt, nem érte el, és, úgy látszik, nem is fogja elérni soha!

Czélját nem érte el, mert nem osztogat segílyt, hanem csak alamizsnát; csak morzsát, de nem kenyérdarabokat osztogat; és a mi fő és igen sok esetben megtörténik: nem az éhezőnek, de a szomjúhozónak nyitja meg az ő füleit.

Nincs általa elérve a kitűzött szép cél (melyet mi papok a népnek ígértünk, mennyet földet ígérve azoknak, csak adakozzanak) — nincs és pedig főleg azért, mert idő előtt lett a segélyezés folyóvá téve, s ennél fogva el lett a tőke kamatja forgácsolva. Mielőtt a tető fénylett volna a protestantismus e büszke épületén, az alap megtámadtva megingott. Ha pedig erős alap nincs: az épület mindig gyenge marad.

A mi domesztikánkat, midőn azt a buzgóság, a felébredt protestans öntudat, áldozatkészség s emelkedett lelkek vállvetve összehordták kavicsokként — szerény nézetem szerint legalább is még 20 évig kellett volna tőkésíteni; — ez összehordott köveket egy hatalmas, örök időkre szóló fényes templommá emelni, melynek tornácziban úgy a hozzá zarándokolt papok, mint léviták kipihenték volna az ő fáradalmaikat

Mint a domesztika felállításaig meg tudtunk lenni és élni ily zarándokolások (segélykérések) nélkül, úgy még ezután húsz évig tudtuk volna túrni minden helyen a megostoroztatást (a szegénységet), orczáink megpirulása nélkül, — és azért az Ur nyájából, (híveinkből és gyermekeinkből) csak egy is el nem vezett volna! . . .

De hát már ezen túl vagyunk, ezen már segíteni alig lehet! Jól mondják, hogy: „gyűlés után okosabb az ember“! Jármí.

Kósa Ede.

T á r c z a.

Egy nagy költő hagyatéka.

Keresztyén vallásos szempontból.

(Arany János hátrahagyott versei. Budapest. Ráth Mór. 1888.).

(Folytatás.)

Nem ilyen talmi, — de egy igazi Aranyról akarok itt megemlékezni, kinek bölcsességét a hit angyala rengeté, ki a zsol-tárokon tanult meg beszélni s a biblián olvasni, kit férfikora vészterhes napjaiban a reá zúdult csapások árja között fentar-

tott ama horgony, mely éltünk hánytvetett sajkáját bizton köti ama mennyei révparthoz, ki, bár aggkora sanyarúságai közt, — saját fia szavai szerint, — az ótestamentom szenvedő alakjaihoz hasonlított, zúgolódás nélkül viselte a rajta megnehezedett kéz súlyát, mert tudta, hogy a kit az Ur szeret, azt megdorgálja s a ki panaszos szó helyett első gyermekkorára kedves emlékeiben: ősi énekeinkben talált vigaszt, lelkének felemelkedést, a mint maga oly egyszerűen s meghatóan zengi magáról:

„Olykor egy-egy ének nyujt neki vigaszt;

A hitújítás kora szülte még azt:

Benne a tört szív, bünt-vallva, leverve,

Vagy erős hittel Istenhez emelve!“ (20 l.).

Hitének, keresztyén-vallásos érzületének fényes bizonyosságát találjuk összes műveinek csaknem minden lapján, melyekről egy más helyen már bőven értekeztem; de ugyanerről tanúskodik a mult évben megjelent irodalmi hagyatéka is, melynek egyes darabjai aesthetikai szempontból is felette érdekesek ugyan, de mint adatok életéhez, lelkületes érzeményei tiszta üdeségéhez, eléggé nem méltányolhatók. Sokan vártuk kíváncsian e költői végrendelet megjelentét, már ki egy, ki más szempontból; én megvallom, főként vallásos vonatkozásait illetőleg tekintettem elébe aggódó várakozással, mert ettől vártam, hogy igazat adjon egy már régebben merészelt ama szilárd meggyőződése kijelentésének, hogy Arany igazán és tisztán keresztyén vallásos költő. Jól esik előre is jelezni, hogy nem csalódtam s főleg a lélek halhatatlanságára vonatkozólag oly erős adalékokat találtam, melyek felülmúlták várakozásomat.

De vegyünk sort e tarlózaton.

II.

Mint alapjában határozottan vallásos ember, egész lényét Istenben találja fel, ő rá, mint indító, mozgó s bevégző okra vissz minden eseményt úgy az egyes, mint a világ életfolyamában. Ki milyen, olyan az ő Istene s valakinek Istenről alkotott nézetei tisztán mutatják az illető vallásos-erkölcsi énjét. Érdekes e szempontból végig tekinteni azon helyeken, melyek Isten tulajdonságairól elszórva találhatók e posthumus kötetben.

Isten mindenható és bölcs, ő ruház fel kit-kit magasztos ajándékival,*) ő adja a költőnek a dallás hatalmát:

„Szózatok ajkához Isten lelke szálla“ (161 l.),
mond dalodot, „a hogy Isten adta mondanod“ (5 l.);

ő emeli s veri le porba az embert:

„Óh öreg barátom, mind az Isten dolga!

Ki még tennap úr volt, ma már lehet szolgál.“ (134 l.).

„Urrá tette Isten széles világ felett“ (135 l.).

„Foglyul adta Isten őket a kezébe“ (159 l.),
kit saját képére teremt a föld ékességéül

„ Istenkéz remeke“ (424 l.),

kit sokra hívhat el, de intező körébe bevágni nem enged, mert az ember elvégre is hozzá képest csak por s nyomorú féreg:

„Mert ki egy világgal kénye szerint játszik,

Az nem földi pornak, — az istennek látszik.“ (140 l.).

„Hanem a szerencse Isten dolga, mondom,

Földi féreg-ember, jobb, semmit se mondjon“ (144 l.).

*) V. ö. I. Kor. XII: 28. Ef. IV: 11.

Az ő kezében az ember csak eszköz akaratának végrehajtására s a kit, ha elkapna a magának tulajdonított siker, hathatósan figyelmeztet önsemmiségére. Ily eszköznek van feltüntetve a Csaba-trilogia töredékeiben Attila, hol valódi bibliai értelemben neveztetik Isten ostorának.

„Ostora Istennek! a jövővény szóla,
Kit bűnér' bocsát az földi halandóra.“ (142. l.).

Kiss Ferencz.

(Folyt. köv.)

Közügyeink.

A váldens egyház kétszázados ünnepére meghívás.

I. A váldens moderátor levele.

(Angolból fordítva.)

Balogh Ferencz theologiai tanárnak Debreczenben Magyarországon.

Torre-Pellice, 1889. június 4.

Kedves uram s testvérem!

Az idecsatolt körlevélből látható, hogy mi a kétszázados évfordulatot meg akarjuk tartani a közelebbi augusztus végén és szeptember elején, egyidejűleg zsinatunk évenkénti gyűlésével. Nagyon örvendénk, ha ön, a magyar evangéliumi egyház képviselőjeként jelen lehetne gyűléseinken. Barátom Dr. Prochet (váldens lelkész Rómában) és én igen jól emlékezünk ön beszédeire, miket múlt nyáron Londonban az egyetemes presbyteri nagygyűlésen tartott volt. Bizonyosak vagyunk, hogy ön a kívánt helyzetben van képviselni Magyarország nemes egyházát a „Völgyek ősi Egyházai“ közt. Az ünnepélyt érdeklő minden részletől a nyomatot: körlevél ad felvilágosítást, s reméljük, kedvező válasza nem fog sokáig késni. Fogadja szíves tiszteletét a Váldens Tábla (Zsinati bizottság) tagjainak, kész szolgálja az Urban Pons J. P. elnök.

II. Körlevél. (Francziából fordítva).

A váldens evangéliumi egyháztól.

Pecsét „Lux lucet in tenebris“ felíráttal.

Váldens Tábla.

A „dicsőséges visszatérés“ kétszázados megünneplése tárgyában.

Uraink és tisztelt testvéreink!

A négy századon át ki-kitört véres üldözések közt egyik sem taszította a váldens egyházat oly reménytelen végsőségbe, mint az, a mely kétszáz év előtt csapott le rá, midőn az 1686-iki börtönzések és háború által csaknem megsemmisítve, a kevés számban életben maradtak, mintegy 3000-en, százados menhelyökről távolra, a száműzetés földére huzeltattak el.

De Isten, ezen szétszórt kisded népe iránt írgalmat mutatván, csodálatos módon visszavezette őket hazájokba 1689-ben. Őseink dicsőséges visszatérése egy évi hősi küzdelem után megkoronázott az Uralkodó által adott békével és szülőföldjük völgyeibe való visszatelepedésökkel. Többé azóta keresztes háború nem indított a váldensek ellen, sőt az 1848-iki felszabadító törvény elenyészteté az utolsó korlátokat is, melyek őket polgártársaiktól elválasztották volt, s azóta ké-

pesekké lettek elvinni az élet ígését az olasz félsziget végső határáig.

A legrégebbi evangéliumi egyházat a hajótöréstől megmentő dicsőséges szabadulás emlékezete feltámadt a vértanúk utódaiban, az esemény kétszáz éves fordulatának küszöbén; a váldens zsinat is 1887-ben elhatározta, hogy a visszatérés (Rentrée) kétszázados évfordulatát ünnepélyes módon meg fogja tartani. E végből f. é. aug. 27-én és szept. 1-én két nagy gyűlést tart Balsille-ben (Sz. Márton-Morsel völgy) és Sibaoud-ban (Pélis-Bobi völgy). Szeptember 2-án évi zsinatunk megnyitása napján leend, ha Isten akarja, a „Váldens ház“*) felavatása, melyet gyülekezeteink és itt-ott szétszórtan élő hívei emelnek La Tour városban, hálájok emlékéül.

Örömmel ragadjuk meg az alkalmat tolmácsolni közelebb tartott zsinatunk óhaját, felhíván a testvéregyházakat, részt venni örömmünnepeinkben külön követek küldése által, kiket szívélyes és testvéri fogadtatásról biztosítunk.

Hálára leszünk kötelezve, ha felhívott hitrokonaink tudtadják velünk egyházuk képviselőinek neveit a ránk jövő augusztus 1-je előtt moderátorunkhoz intézett levélben. Azon reményben, hogy kedvező választ nyerendünk meghívónkra, fogadják tisztelt hitrokonaink hő üdvözlésünket. Szolga társaik az Urban:

Torre-Pellice-ben, 1889. ápr. 9.

A váldens Tábla tagjai:

Pons J. P. lelkész, moderátor, Torre-Pellice-ben.

Bosio H. lelkész, segéd-elnök.

Tron H. lelkész, jegyző.

Olivet B. J. tanár, presbyter.

Meillet Pál, presbyter, pénztárnok.

Történelmi jegyzet. Savoya hercege Amadé Viktor kegyetlenül kiűldözte 1686—87-ben a váldenseket völgyi hazájokból. Az emlékünnepegy egyik színhelye Bobio-Pellice gyülekezet szomszédságában fekvő Sibaoud hegyoldal leend, melyet a zsinat tagjai felkeresnek; e helyen történt 1689. szept. 1., hogy a völgyeikbe hazatért váldensek ünnepélyes esküvel egyesültek zászlójok iránti hűségre. Montaux, akkori lelkészök, Lukács 16, 16. alapján tartotta emlékezetes egyházi beszédét, két szikladarabra fektetett ajtó felett állva szószék helyett, a visszatérhetett 750 hívó előtt; a „Sibaoudi eskü“ emléke mind e mai napig fenmaradt.

Az emlékezet másik színhelye lesz a híres Balsiglia (Balsille, Sz. Márton völgyében), mely a váldensek menhelye és véderődje volt az 1689—90-iki rettenetes tél idején. Május 1-én 1690-ben a francia és savoyai hadcsapatok megostromolták e természetes erődöt, s már-már fel kellett volna adni azt, midőn épen az ellenfél szötte terveit, mit leszen teendő a rabul ejtendő váldensekkel, sűrű köd ereszkedett a tájra, az elfogadás szélén állók felhasználva a természet által nyújtott segílyt, elvonultak úttalan meredekéken és jégborította hegyoldalokon futva utolsó védhelyökbe Pra-du-Tour-ba, üresen hagyván előbbi, fenyegetett menedéköket. A francia és savoyai csapatok közt kiütött viszályt Amadé Viktor azzal oldta meg, hogy békét kötött a váldensekkel, megengedve nekik, hogy hősileg visszaszerzett völgyi hazájokban csendesen letelepedve élhessenek. Azóta háborítatást nem szenvedtek.

*) Épület zsinati terem, levéltár s más hivatalos helyiségek. Az olasz király 5 ezer lirát ajándékozott e célra. A tett ékesen szól.

Torre-Pellice nem messze fekszik Turintól, naponként négy vasúti vonat közlekedik.

III. Üdvözlő szöveg Magyarországból*)

Tiszteletes Pons J. P. lelkész és moderátor úrnak Torre-Pellice-ben.

Tisztelt uram és testvérem!

A mi atyánkfia tiszteletes Balogh Ferencz, az egyháztörténelem tanára a debreczeni theologiai akadémiában, közölte velünk ön levelét és köriratát azon szándékkal, hogy egyházunk részt vegyen az önök elődei „dicsőséges hazatérésének“ kétszázados örömmünepélyén. Ez az első eset, hogy a magyar református egyház közvetlen tudósítást nyert azon testvéregyházról, mely megelőzőtt időben minden evangéliumi egyházat a világon. Mivel e meghívás hozzánk későn érkezett, nevezetesen a tiszántúli egyházkerületi közgyűlés zárulta után: nem vagyunk felhatalmazva követek küldésére, és ezt felette sajnáljuk. Mint az egyházkerület egyik elnöke, nem cselekedhetem másképp, minthogy e levél útján adjak hő üdvözlötünknek visszhangot, mely a magyar nagy alföld rónájáról felkelve száll az Alpések tövéhez, hol önök halhatlan ősei küzdöttek, és holott, hála Istennek! élnek még a rendíthetetlen utódok, kiket a földgömbön levő igaz protestánsok közös rokonszenve támogat.

A hallatlan szenvedések és megpróbáltatások korszaka elmúlt; ez az egyik jutalom, melyet az Úr ad a szent evangélium szolgálatában végig megmaradóknak. A reformatió mindenik testvér-egyháza rémletes csapásokon ment át és megmegújuló üldözéseket élt át, ebben hasonlítanak közösen egymáshoz; de meg kell vallanunk, hogy a legidősebb szenvedett legtöbbet, — az önök egyháza hordta a töviskoronát legtovább, az isteni hatalom azonban mindannyiszor felnyitotta a sírt, kihozván abból a vértanú egyházat romolhatatlan életre. Az alázatos Lázár kijő koporsójából, valahányszor Krisztus szava zendül. Ez az a lecke, melyet önök megható történelméből tanulnak azok, kik könyhullatások között is követik az Isten egyszülött Fiát.

Szálljon dícséret a mennyei Atyára, a ki csaknem félszáz éves ellenségeskedés és fájdalmak között megtartotta a váldens egyházat, hogy lámpa gyanánt világoljon a sötétségben ma is, mint világolt a reformatió előtt, imé! ezért van neve és emlékezete nagy tiszteletben a föld egyik sarkától a másikig. Kérelmünk az: fogadják testvéri érzelmünk nyilatkozatát; vegyék tudomásul, mennyire örvend szívüök a felett, hogy önök az igazság oszlopa gyanánt fennállhatnak és énekelhetik az élet, szabadság és a jövő hymnusát.

Midőn 1675-ben a magyar protestáns egyház lelkészei és tanítói bilincsek közt hurczoltattak a nápolyi gályákra, néhányan közülök útban vagy hajófedelen elveszték földi életüket, ott nyugosznak olasz hantok alatt s az olasz tenger hullámöleiben.***) Hitvallóinknak földi maradványai vegyülve az önök vértanúinak poraival kétszáz év előtt, képezik a fájdalmas köteléket a két testvéregyház közt. E hamvak felett nyújtjuk testvéri jobunkat önök felé, midőn egybegyülekezve léznek hősi eseményeik emlékezetre méltó színhelyein, kívánva onnan felülről adandó oly szerencsét, mely százszorosan kárpótoljon a

*) A magyar szöveg francia fordítással küldetett el.

**) Miskolczi, Huszti, Kóródi, Szecei református lelkészek Teate (Chieti) szörnyű börtönében haltak el; öt protestáns lelkész gályarabként hunyt el Nápolyban és Syracusában.

szenvedett csapásokért. A magyar róna Izraele üdvözli testvéreileg az „Alpések Izraelét“ a szabad Olaszországban, hálát zengve: hogy mi élünk és önök is élnek! Fogadják szerencsekívánatainkat a tiszteletes ősi Váldens Tábla, gyülekezetei híveivel egyetemben!

Debreczenben (Magyarország), 1889. július 4.

Tisztelő testvérek
Révész Bálint,
püspök.

Egyházmegyéink életéből.

II. A nagy-bányai ev. ref. egyházmegye köréből.

(Vége.)

Anyae gyházunk van 43, leányegyházunk 4, összesen 47; főkegyház, mint az előző évben, 57. Ezekben a missziói tevékenység megkezdését még mindig csak reménybeli jámbor óhajtsanak tekinthetjük.

Rendes lelkész van egyházmegyénkben 40, helyettes 2, nyugalmazott 1, üresedésben van s a szomszéd lelkész felügyelete alatt áll 1 egyház; segédlelkészünk van 6.

Lelkek száma: 10,870 fi, 11,040 nő, összesen 21,910. Az előző évben volt 21,562. Tehát a mostani többlet 348.

Szülöttek száma: törvényes fi 507, nő 478, összesen 985; törvénytelen fi 36, nő 47, összesen 83; halva született fi 12, nő 10, összesen 22. Együtt fi 555, nő 535, összesen 1090. Áttért hozzánk 10 fi, 14 nő, összesen 24. Halottak száma fi 379, nő 358, összesen 737. Kitért tőlünk fi 3, nő 1, összesen 4. Ha a szülöttek és áttértek számából, az 1114-ből a halottak és kitértek számát, a 741-et kivonjuk, mutatkozik szaporodás 373 lélek. Új házasság kötött tiszta református 216, vegyes 35, összesen 251, az előző évinél 8-czal több. Konfirmált növendékek száma 287 fiú, 207 leány, összesen 494, az előző évinél 36-tal kevesebb.

Templomunk van összesen 47. Ezek közül jó 26, kielégítő 2, javítandó 17, építés alatt van 1 (Felső-Bányán), hatóságilag bezárattott 1 (Apában).

Papi lakás összesen 43, ezek között jó 24, kielégítő 12, javítandó 7.

Elemi iskola van az egyházmegyében 50; mert kettő (N.-Bányán) ideiglenesen községivé változtatván, tanítói csak a vallás-tanítással foglalkoznak. Külön vallástaniást kell folytatni felekezetünknek Nagy-bányán az állami főgymnasiumban, ágostai evangélikus iskolában és egy magán jellegű nőneveldeben, továbbá Szinér-Váralján az állami elemi iskolában. Gyermekmenhely a Széchenyi-társulat segélyével több év óta fennáll Krassón, a múlt évben alakult Nagy-Paládon. Mindeniket felekezetünkbeli nő vezeti.

Tanító van az egyházmegyében 41. Ezek közül 33 rendes, 8 ideiglenes. Lelkeszi jellegű egyén tanít 11 iskolában; és pedig 2 lelkész-tanító, 2 helyettes lelkész, 4 segédlelkész; ideiglenesen tanít 3 lelkész.

Hat osztályú iskolánk van 9, öt osztályú 14, négy osztályú 18, három osztályú 6, két osztályú 3.

A tantermek közül törvénytörvényes 14, kielégítő 18, tűrhető 14, rossz 3; nincs tanterem egy helyütt.

A felszerelés teljes 13 iskolában, hiányos 29-ben, alig valami 7-ben.

Könyvtár van 37 iskolában, ninesen 13-ban. A könyvtárak összes tartalma 956 darab.

Faiskola van 25 egyházban, nincs 22-ben. Örvendetes jelenség, hogy a faiskolák ügyének lehető előmozdítására több buzgó szakértő lelkész és tanító vállalkozott, kiknek szíves közreműködéséhez előre is szép reményeket fűzhetünk.

Tanköteles gyermekek száma 6—12 éves korig: 1261 fiú, 1196 leány, összesen 2457. Ezek közül iskolába jár 1010 fiú, 889 leány, összesen 1899. Az iskolát idő előtt elhagyta 65 fiú, 66 leány, összesen 131. Iskolába nem jár 98 fiú, 125 leány, összesen 223. Községi és állami iskolába jár 88 fiú, 119 leány, összesen 207. Más vallású gyermek jár felekezeti iskoláinkba 208. E szerint az iskoláinkba járó tanítványok összes száma 2107. Ismétlő iskolakötelesek 13—15 éves korig: 503 fiú, 520 leány, összesen 1023. Ezek közül iskolába jár 118 fiú, 59 leány, összesen 177, nem jár iskolába 385 fiú, 461 leány, összesen 846. Tudva van, hogy az ismétlő iskola legtöbb egyházunkban nincs felállítva; ennek helyét azonban néhol a szép sikerrel működő éneklő karok igyekeznek pótolni.

A rendes mindennapi iskolákban is igen sok a mulasztások száma. Az országos törvény végrehajtására hívatott közegek nem járnak el e tekintetben kellő szigorral és buzgalommal. Sőt, fájdalom, néhány egyházban a himlő és egyéb járvány miatt az iskolának több ideig szünetelni kellett. Nevezetesen Szinér-Váralján és Krassón több heti szünetet kellett tartani; Misztófaluban és Tiszta-Berken az egyházlátogatás alkalmával is kényszerű szünet volt; Batizon szintén csak néhány gyermeket lehetett összehívni a vizsgálatra. Legfeltűnőbb az iskolamulasztások száma Szatmárhegyen, hol a polgári hatóság, bár több ízben fel volt szólítva, nem tett semmit a hanyag szülők büntetése végett.

Egyéb okok miatt nem vizsgálhatta meg az egyházlátogató küldöttség az iskolát Dobrács-Apátiban, hol az agg lelkész-tanító úr már nem bír tanítani, és Józsefházán, hol a lelkész helyett oly egyén állott elő tanító gyanánt, a ki a látogató küldöttséget vizsgálat közben oda hagyta.

A mi a tanítók képesítvényeit illeti, a 41 tanító közül oklevele van 14-nek, igazolványa 19-nek, kibocsátványa 5-nek, semmi képesítése nincs még 3-nak.

Az építkezésekre tett kiadások, az adományozások, a taksarékmagtárak tartalma mind részletesen fel vannak a jegyzőkönyvben sorolva, de nincsenek ez összegben előtűntetve.

Egy vallássérelmi ügy története.

(3-ik közlemény.)

Az 1885. decz. 1-én kérvényileg bíróság elé vitt vallássérelmi ügyben az első tárgyalás a tiszalöki járásbírósnál csak 1887. október 27-én tartatott meg azon ok miatt, mert a nyíregyházi kir. ügyészség, valószínűleg a kérvény eme pontjára tekintettel: régóta húzom-halasztom a dolgot stb., a keresetet elévültnek jelentette ki a járásbírósnak ítéletével ellentétesen, minek folytán az ügy, a tárgyalás előtt a felsőbb bíróságok, a kir. tábla és Curia ítélete alá bocsátatott.

A tárgyalás alkalmával jegyzékbe tett, majd lelkészi naplómba vezetett adatok alapján, — a bíróság által felvett jegyzőkönyv nem levén kezeim között, — a következőket hozom az olvasók tudomására:

A bírósághoz beadott kérvényem s a térítvényevést iga-

zoló bizonyítvány felolvastatván, okadatoltatott, hogy a tárgyalás eddig miért nem tartatható meg? Midőn a járásbírósnak tárgyalni akarta az ügyet: a kir. ügyészség le akarta azt vétetni az ügyrendről elévülés címén (1879. és 1884-ben történt dolgot az ügyészség véleménye szerint 1885. decz. elején keresni és így tárgyalni nem lehet, 6 hónapon túl a kereset elévült, nem jogos¹⁾. Az ügyészség véleményével szemben a járásbírósnak végzést hozott, melyben annak adott kifejezést, hogy: a kereset nem évült el, mert az elévülésre vonatkozólag nem a cselekvény elkövetésétől, hanem annak tudomásra jövetelének idejétől kell számítani a 6 hónapot, az ilyen hívataltól üldözendő cselekvény különben sem évülhetvén el. Az ügyért a bíróság végzését apellálta a kir. táblához, de a tábla szintén — bár szótöbbséggel — a járásbírósnak álláspontját helyeselte s az ügyet tárgyalandónak nyilvánította végzésileg. Az ügyész ekkor a Curiahoz felebbezett, a Curia azonban a felebbezést visszaküldte azon ok miatt, mert két egyező bírósági végzés ellen apellátával élni nem lehet.

Az ügyészség, járásbírósnak, kir. tábla és Curia ítéletének felolvasása után felhívtam annak előadására, hogy kitől és mikor tudtam meg a törvénytelen elkeresztelést? Feleletem ez volt: Csiha Béla községi jegyzőnkől, ki a dadai plebános által a t.-dobi előjárásához himlőoltás végett beterjesztett névsorból megtudván a dolgot, engem arról értesített; megtudtam pedig 1885. jun. 18. vagy 19-én, tehát egy vagy két nappal előbb, mint plebánoshoz levelet küldtem az elkeresztelt gyermekek anyakönyvi kivonatainak megküldése iránt; Juliánna elkeresztelését a lelkészi hivatal elé rendelt Stéh Ferencznétől tudtam meg, mikor azt mint ref. anyát, Zsuzsánna gyermekének kath. pap általi megkereszteltetéseért megdorgáltam. Kérésre előadtam, hogy azon tényt, miszerint az anyakönyvi kivonatok megküldésére plebánost felhívtam, lelkészi naplómmal és postakönyvemmel igazolhatom, — végül kijelentettem, hogy plebános megbüntetését s költségeim megtérítését kívánom.

A védekezésre felhívott plebános elsőben is azt kérdezte a bíróságtól, van-e újabb törvény, — mert tudtával nincs, — mely az 1791-ik XXVI-ik t. cz. 13. §-át hatályon kívül helyezi? Az idézett törvény szerint a kath. egyház religio avita, constitutionalis, religio haereditaria, melynek értelmében a vegyes házasságból származott gyermekek, ha az apa katolikus, mindnyájan katolikusok. Vádolt plebános szerint az 1868-ik LIII-ik t. cz. csak a bevett vallásfelekezetek ügyét szabályozza, a kath. egyház pedig az 1791-ik t. cz. szerint nem felekezet, szekta, hanem vallás s így az 1868-ik évi t. cz. reájok, mint nem felekezetre, nem tartozik. Kijelentette plebános, hogy ő, ha szükség van rá, mindenkit megkeresztel, hogy a kised keresztelés nélkül ne haljon meg és ezt teheti vallásra tekintet nélkül, mert ez nem képez büntényt. Hogy levelet kapott-e vagy sem a ref. lelkésztől, nem állítja, de nem is tagadja, biztosat mondani róla nem tud, de ha kapott is levelet, az anyakönyvi kivonatot áttenni nem tartozik. Beismeri, hogy az 1879-ben megkeresztelt Juliánnának anyja helv. hitvallásúnak van bejegyezve anyakönyvébe, de ennek anyakönyvi kivonatát azért nem küldte

¹⁾ Ez a felfogás és a későbbben közléteendő kir. táblai ítélet a mellett bizonyít, hogy sérelmeinknek a miniszterium elé vitelével czélt nem érünk, mert míg a sérelem az egyházi hatóságok útján a miniszterium elé kerül; addig az elévül s nincs mit keresni tovább az igazságot. Morál: lehet tenni mindent, csak egy bizonyos időn belül meg ne tudják.

Dobra, mert szerinte a miniszter 1884-ik évi rendelkezése visszaható erővel nem bír s ez alapon 1879-ben született gyermeket reklamálni nem lehet. Zsuzsánna ker. levelét pedig azért nem küldte meg, mert már mindkét szüle róm. katolikusnak van az anyakönyvbe bejegyezve, felőle az anya 1879. óta katalizálhatván. Különben ez utóbbi gyermek meg is halt s a t.-dobi jegyző által kiállított halotti látleletben is kath. vallásúnak van feltüntetve.

E védekezés után úgy a bíróság, mint én, kérdést intéztünk plebánoshoz, hogy: ha a két keresztelési adat szerint az anya egyik helyen helv. hitv., a másokon meg róm. kath., miért nem vette magának a fáradságot, hogy a ref. lelkész felhívása után legalább, a szüléket magához rendelve, megtudja tőlök a valót? miért nem akarta így az anyakönyvet kiigazítani? s esetleg ha tévedést találandott a bejegyzésben, vádló lelkész kívánságát teljesíteni az anyakönyvi kivonatok megküldésével?

E kérdésekre plebános azt válaszolta, hogy nem rendelte, nem is rendeli magához a szüléket, ő azokkal nem beszélt soha; gyermekeiket ott kereszteltethetik, a hol akarják; a keresztelés ténye senkit sem tesz katolikusná, se reformátussá, egyedül csak a nevelés.²⁾

Plebános védekezésére azt válaszoltam, hogy: az 1868-iki t. cz. az 1791-ik évi t. cz. hivatolt rendelkezését igenis hatályon kívül helyezte, — erről a bíróságnak sem lehet más véleménye, — mert a törvény nagyon világos; nem a keresztelés pusztá tényét kifogásolom, hanem az anyakönyvi kivonatok meg nem küldését; állítottam, hogy az 1884-ik évi miniszteri rendelet visszaható erővel bír nemesak 1879-re, de egész 1868-ig, mire nézve például felhoztam, hogy Kecskeméten a ref. lelkész által minden, 1868. óta r. kath. lelkész által megkeresztelt ref. gyermek reklamáltatott s azoknak anyakönyvi kivonata a ref. lelkészi hivatalhoz kifogás nélkül át is tétetett. A dolog nem is lehet másként, mert a miniszteri rendelet csak a törvényt magyarázza s így visszaható erejét tagadni józanon nem lehet, — e rendelet magyarázza az 1879-iki törvényt, ez pedig kiegészítő része az 1868-iki törvénynek. A felmutatott halotti látleletre pedig azt jegyeztem meg, hogy az a gyermek és a szülék vallása mellett — legalább ez esetben — nem bizonyít, mert a gyermek eltemetésére előbb én kérttem fel a szülék által, de mert az ügy bírói eldöntés alatt állott s a gyermek születési anyakönyvi kivonata hozzám még át nem tétetett: nem vehetem magamnak bátorságot a gyermek eltemetésére bírói meghatalmazvány nélkül, a minek megszerzésére útasítva is lettek a szülék, — és mert én nem temettem, nem temethettem el a gyermeket: azért temette a kath. plebános s azért kellett azt a plebános kívánságára katolikusnak jelezni a látleleten. Azzal a védekezéssel szemben, hogy kötelessége minden hozzá vitt gyermeket megkeresztelni, különösen a filiából, azt jegyeztem meg, hogy az ezzel való védekezés plebános mellett nem bizonyíthat, mert a filiából a gyermekek kevesebb életveszéllyel vitethetnének ref. lelkészhez, ki Dobon lakik, mint az egy óra járásnyira eső Dadára a plebánoshoz. (Ez is a mellett bizonyít, hogy a tisztelendő úr reverszálisokat vesz ma is, mint kollegáinak legnagyobb része).

Végül ismételte plebános, hogy védekezését fentartja, büntényt nem követett el. Juliánát — mert a miniszteri ren-

²⁾ Lám, a Curia, a budai és soproni ügyben hozott végzése által, hogy megtanította saját érdekekben okoskodni a kath. papokat, mint pl. Kolmer urat is!

delet visszaható erővel nem bír — szerinte reklamálni nem lehet; Zsuzsánna dolga, mert elhalt, tárgytalan. Költségeit megtéríttetni nem kívánta.

Ezzel a tárgyalás (az ügygyel összeköttetésben nem levő szóváltás után, mi egyébiránt jegyzőkönyveztetett) azon bírói kijelentéssel, hogy Csiha jegyző, a szülék és keresztszülék s esetleg a szülésznő kihallgatása végett még egy tárgyalás tartatni fog s jelenleg e körülményre tekintettel ítélet nem montható, — berekesztetett.

Közli

Tóth Lajos,
t.-dobi ev. ref. lelkész.

Nekrológok.

Ferenczy Károly aranyos-medgyesi lelkész.

A nagybányai ev. ref. egyházmegye legrégebb érdemes tanácsbírája, Ferenczy Károly, aranyos-medgyesi lelkész, folyó év jun. 13-ikán sokaknak mély fájalmára meghalt. Köztisztelet, szeretet környezte, míg élt, s közrészvét kísérte sírjába. Emlékezete méltó arra, hogy ne csak szívünkben és egyházmegyénk jegyzőkönyvében, hanem egyházi lapjaink hasábjain is megörökítsük. Óhajtom ezt az életet, tőlem nem függött okok miatt bár kissé megkésve, de mindenesetre megírni. Hadd vegyenek tudomást munkás életéről s példát tiszta, nemes jelleméről azok is, a kik személyesen nem ismerték.

Élet- és jellemrajzát röviden a következőkben foglalhatjuk össze.

Született 1830. jun. 2-ikán, Szatmárvármegyében, Tisza-Becsen. Atyja Ferenczy Imre, a Majláth gróf uradalmi ispánja, anyja Harasztosi Klára volt, kik gyermekeiknek népes családjuk terhes gondjai közt is jó nevelést igyekeztek adni, s fiokat, Károlyt, ikertestvérével, Gedconnal, a mostani aradi lelkészszel együtt korán elkezdtek taníttatni.

Az elemi iskolát Rozsályban és Szekeresen, a gymnasiumi osztályokat Szatmár-Németiben végezte. Első éves diáknak Sáros-Patakra ment. Később a theologiai tanfolyam két utolsó évére a debreczeni főiskolába lépett. Időközben Szabolcs-vármegyében Bujon, és Gömörben Berzétén nevelősködött a Máriaassy családnál. A szabadságharcz folyama alatt fegyvert fogott a haza védelmére, s mint 18 éves ifjú tevékeny részt vett a nehéz, de dicső küzdelmekben.

Tanulmányai végeztével 1852-ben Nagy-Bányán lett segédlelkészszé s a fiúiskola első tanítójává, hol hivatalát két évig folytatta. Az 1854-ik év tavaszán Misztótfaluba hívták meg lelkésznek, de ezt az állást még ugyanazon a tavaszon az aranyos-medgyesi lelkészszéggel cserélte fel.

Aranyos-Medgyesen megtelepedve, nőül vette a krassói derék tanító, Kiss Lajos leányát, Rózát, kivel boldog családi életet élt, s a mellett, hogy barátságos nyílt házat tartott és négy fiút kellett taníttatnia, tekintélyes vagyont gyűjtött össze, mintegy példát mutatva arra, hogy az igaz hazaszeretet a magyar földnek magyar kézben való értékesítése által nyilvánulhat legbiztosabban.

Az aranyos-medgyesi hajdan népes, de a mult idők viharai közt számra nézve nagyon megfogyatkozott kisedeg egyház, a hozzá csatolt görbedi leányegyházzal együtt alig számlál háromezret lelkét. De e parányi kis seregben az ő lelképásztori

tapintata, atyai jóindulata, szelid lelke és a gyakorlati életben való jártassága a vallásos buzgóságot, egyháziasságot és tevékenységet a nehéz viszonyok között is folyvást ébren bírta tartani. Aranyos-Medgyesen az a 149 lélekből álló néhány család az ő jóakarató vezetése alatt a kor kívánalmainak megfelelő lelkészi lakot és iskolaépületet emelt, sőt alapot gyűjtött arra is, hogy új templomot építtethessen. Görbeden az a másfél száz lélek szintén elismerésre méltó haladást mutat fel, úgy szellemi, mint anyagi tekintetben.

Tanácsbíróvá az egyházmegye 1873-ban jan. 7-ikén választotta meg, s az akkor felé fordult közbizalmat az azóta történt választások alkalmával is megújította. Tizenhat évi tanácsbíróvá tiszta, világos elmetehetségének, helyes ítélő képességének, egyeneslelkűségének, jó szívének és erős akaratának tanúbizonysága. Az egyházmegyei gyűléseken az ő rövid, de mindig velős felszólalásai súlyt adtak a tanácskozásnak. Az egyházközségek és behívataltársak érdekei benne mindenkor erélyes védőre, a közügy ellen fel-feltűnő magánérdekek bátor visszaútasítóira találtak. A rohamos újításoknak, főként ha azok az egyházak újabb terhelését vonhaták magukkal, nem volt barátja. De konzervatív elveit mindannyiszor egy szép erényre, a takarékosra intő nyomatékos szavakkal tudta védelmezni.

Kötelmi hűségét, igazságszeretetét, nemes lelkét s tiszta jó szívet 35 éves lelkipásztorsága alatt gyülekezetének aprajagyja ismerte s méltányolta. Kartársai, barátai, ismerősei őszinte jóakarójukat, tapasztalásban gazdag tanácsadójukat s a nyílt szívű magyar barátságának példányképét tisztelték és szerették benne.

Testvéreit, rokonait híven szerette, s ha kellett, kész szívvel segítette. Nyugalomba vonult apósa nála tölté életének végső éveit. Gyermekai taníttatásáról atyai kötelességéhez híven gondoskodott. Egyik derék fia krassói lelkész, a másik theologus debreczeni főiskolánkban, kettő szép reményű gymnasiumi tanuló, leánya pedig szorgalmas, gondos, művelt jó leány.

E szép családi körből a jó atyát 59 éves korában egy régóta fenyegetőző, de most váratlanul rohamossá vált szívbetegség következtében ragadta ki a kegyetlen halál. Betegségének megújuló s olykor reményt adólag enyhülő fájdalmait nyugodtan tűrte. Leleke nyugalomát, higgadtságát s aranykedélyét mindvégig megtartotta. Ha a közpályán sérelmek érték, ezt mondogatta: „jobb a sérelmet tűrni, mint okozni“. Ha gazdasági veszteségek hírére vette, nyugodtan mondá: „jobb, hogy minket csalnak, mintha mi csalnánk más“.

Temetése jun. 15-ikén nagy részvét mellett ment véghez. Húsz lelkész, számos tanító, s helyből és vidékről egybegyűlt nagy közönség vett részt a végső tisztességtételben. A koporsónál e sorok írója mondott imát és egyházi beszédet, e szavakat vevén vezérigéül: „Az Isten emberének koporsója ez“. (2. Kir. XXIII. 17.). A sírnál Balogh István kiskölcsei lelkész és egyházmegyei tanácsbíró tartott búcsúztatót és könyörgést. Megható volt az egyházi formaruhában palástosan egybegyűlt lelkészeknek a tanítókkal és gyülekezetel együtt éneklése mind a koporsó mellett, mind a sírnál, s az egész temetési szertartás arról győzhetett meg minden jelenlevőt, hogy a kinek annyian áldják emlékezetét, annak élete nem telt el hiában, s elnyerheti az élet koronáját.

Gergely Károly.

Végh Sándor 1836. decz. 31. — 1889. jul. 3.

Az igaznak emlékezete áldott. Péld. X. 7.

A nagykun-túrkevei ev. ref. egyháznak mély gyásza van. Egyik köztisztelőben és szeretetben állott kedves lelkipásztora, nt Végh Sándor úr nincs többé! Folyó hó 3-án négy heti súlyos szenvedés után, esendesen jobblétre szenderült, s hült tetemei jul. 5-én a népes túrkevei ev. ref. gyülekezet, a nagyszámú vidéki közönség, számos jó barátok és rokonok mély fájdalma és nagy részvéte mellett tétettek le síri nyugalomra.

Született a boldogult Szalacson Biharmegyében, hol édes atya akadémikus rektor és segédlelkész volt, 1836. decz. 31-én, Végh Sándor és Kassai Ágnes kedves emlékü szüleitől. Édes anyja halála miatt kora árvaságra jutva, második anyja Juhász Zsuzsanna gondos ápolása alatt nevedett, előbb Otományban, később Turkeviben 12 éves koráig, mely egyházakban bold. emlékü édes atya, mint kiválóan szeretett, s mai napig is kegyelettel emlegetett kedves lelkipásztor működött.

Tanulói pályáját a reményteljes ifjú édes atya gondos felügyelete alatt, haláláig híven szeretett s barátjaként tisztelt kedves tanítója tiszteletes Kovács József túrkevei rektor vezetése alatt kezdte meg, kinek alapos oktatása mellett egy pár gymn. osztályt elvégezvén, a szépen virágzott mezőtúri, később a debreczeni főiskolában folytatta kitűnő sikerrel tanulmányait, hol a theologiai tanfolyam bevégezése után 1860-ban a kápláni vizsgát szintén kitűnő eredménnyel letévé, ft. Balogh Péter debreczeni püspök mellett káplánkodott egy évig. Innét 1862. előbb siteri, később 1864. jun. 8-án, édes atyjának hirtelen történt halála után a nagykun-túrkevei ev. ref. egyházba hívatott meg lelkipásztornak, hol 25 évig mózesi bölcseséggel, ároni ékes-szóval és jánoszi szelidséggel pásztorkodott, velem, mint tisztársával a legtisztább baráti szeretetben s egyetértésben élve, az Urnak, — most elvesztése miatt, — kesergő nyája felett.

Ki gondolta volna, hogy 25 évig tartó fáradhatlan munkásságának, az egyház anyagi, s szellemi felvirágoztatására célzó nemes törekvésének jubileumát, szeretett híveimmel együtt gyászünneppélylyel kelljen megülnünk!

Isten akarta, légyen meg az ő szent akarata!

Házasságra lépett először Kálmán Máriával, a püspökladányi ref. lelkész úr szelidlelkű kedves leányával 1862-ben, kitől született gyermekei közül életben vannak: Sándor, Sarolta és Erzsike. E kedves nejétől 11 évi boldog házassága után az 1873. évben kiütött kolerajárvány által megfosztatván, magának vigasztaló, kiskorú árva gyermekeinek gondosan ápoló őrangyal keresett és talált 1875. jan. 11-én mostani kedves nejében, már, fájdalom, bús özvegyében Jenei Irén asszonyban, kitől szintén maradt egy kiskorú árva Irénkéje.

Érdemeiért a heves-nagy-kunsági ev. ref. egyházmegye két ízben tisztelte meg a tanácsbírói hivatallal, melyet előbb gyengélkedő egészsége miatt nem fogadott el, később 1887-ben, nem állhatván ellent az őt megtisztelő közbizalomnak és óhajtatásnak, csakugyan elfogadta és viselte egész önfeláldozó buzgalommal s az egyházmegye minden ügyei iránti nemes érdeklődéssel egész haláláig.

Szépen kidolgozott gyászimát tartott felette a templomban nt. Dorogi Lajos kisujzállási ev. ref. lelkész és tanácsbíró; elérzékenyült szívvel búcsúzott el tőle a sírnál kedves káplánja, tiszt. Kajári Ferencz úr, mely imát és beszédet az egyháztanács kinyomatni elrendelte.

Siratják őt bús özvegyén, s árva családján kívül szeretett gyám-gyermekei, kedves testvérei, szélesen kiterjedt rokonsága, számos jó barátai. Gyászolja a nagy-kun-turkevei ev. ref. egyház és a heves-nagy-kun egyházmegye közönsége.

Most pedig Isten veled drága jó barátunk!

Te nem jössz vissza többé mi hozzánk, de mi megyünk el te hozzád. Isten veled a viszontlátásig!

A béke szelíd angyala örködjék sírod felett!

Turkeve, 1889. július 8.

Harsányi Sándor.

Irodalom.

Külföldi református irodalom.

3. The Revolution of 1688. (Az 1688-iki forradalom). Visszatekintés Wycliff-től Orániai Vilmosig. London, 1888. Irta Wylie Jakab, skót hittanár, a „protestantizmus történelme“ híres írója, mely utóbbi nagy mű 1875. jelent meg 3 kötetben s belőle 80,000 példány kelt el, lefordított hollandi és német nyelvre, vajha magyar nyelvre is áttehető volna!*) Szerző a nagy protestáns világtörténelmi esemény 200 éves fordulójára írta e 31 lapra terjedő velős értekezést. A bevezetésben mondja az angol reformatióról, „ha mi elbukunk, többé fel nem kelhetünk!“ Szakaszai: I. Jakab és az „isten jog.“ II. I. Károly és az önkényes kormány, a Laud-féle papuralom erőszakoskodásával. III. II. Károly és az Egyezési törvény. A puritanizmus halálra üldözése, s a jezsuiták műveletei. IV. II. Jakab, a jezsuita türelem, a válság. V. Orániai Vilmos és az 1688-ki forradalom. Mesterileg rajzoltatik Orániai Vilmosnak Anglia partjain kikötése. Négy napi vihar visszatartá a hollandi partokon a ref. fejedelem hajóhadát, de egyetlen hajó sem veszett el. Most jövend — kiálták a tengerészek — a „protestáns szél.“ Átvitte az a hajós sereget a német tengeren, s Vilmos hajói 4 mértföldnyi hosszúságban terjesztve léptek a csatornába. Mindkét part megtelt nézőkkel, 100 év előtt nem ily sikerrel tört volna útát itt a spanyol győzhetlen hajós sereg. Vilmos terve volt a Torquai öbölben kötni ki és szállítani partra seregét, de új szélroham másfelé hajtá a hajókat s már a sikerhez a remény ingadozott. Ekkor az ellenséges keleti szél megszűnt, feltámadt új erővel a nyugati szél és visszasegélte a sereget a Torquai öbölbe. Erre beállt a kedvező szélsend, gyorsan és teljes sikerrel lehetővé tette a partra-szállást, Vilmos király és Schonberg partra léphettek, Burnet anglikán püspök ekkor mondá „Vilmos megszorítá kezét és kérdezé tőle, vajjon hisz-e most az elővégzetben?!“ Ütközet nélkül ura lett Britanniának Vilmos, s a protestáns dynastiát Anglia felett megalapította... s a protestáns nemzet a prot. világ vezérhatalmává emelkedett. Ma újra emelkedik az ultramontán áradat, ritualizmus és romanizmus alakjában, ez ellen így int a 80 éves szerző: „Ragadjuk meg a bibliát, a régi lámpát, mely oly sok nemzedéknek világította meg útját az örök dicsőséghez. Hadd fényljen e lámpa világa messze s az egész országon át, ekkor a holt szellemek képei, melyek éjjel látogatnak, eltűnnek, illetlen hangjaik elnémulnak, és az édes és örvendetes csendben új nap áldást adó fénye szegélyezendi egünket, s a felelevenített

*) Ugy tudom, a derék Imre Sándor mint édes eszmét ápolja annak lefordítását, de nincs történelmi társulatunk, mely létesíthetne ily nagy vállalatot. Maga a gondolat is lélekemelő már! Erős és tiszta evangéliomi tudat korának kell előbb támadni.

evangéliom illata fogja fűrésztetni az országot és fiainak lelkeibe új életet lehelend.“

Mindig a bibliából jött az új világ fénye, az emberiség megújulása. Most a vészfelleg azért tornyosul a vallás világát kioltani készen, mert az Isten ígéje helyére emberi tekintélyt akarnak feltolni kápráztató jelszavak alatt. Az amerikai unitáriusok az „örök ész“ magasztalják s biblia-imádóknak gúnyolják a protestánsokat. Ha nem ismerünk el semmi felsőbb vezér-teknélyt, visszaroanunk a pusztá naturalizmusba, az emberi ész és így emberimádásba. Ez már paganismus.

Itt az idő, hogy a református hittudat nálunk is erősödjék, erősítsük azt először önmagunkban, aztán környezetünkben a bibliai igazságok edző drágakövén. A magyar ref. egyház nagy jövőre van hivatva, ha az isteni igazság oszlopául akar megmaradni.

Balogh Ferencz.

Beküldettek. Jézus. Hat egyházi beszéd. Irta Szász Károly. — Beszéd és értekezések. Irta Hörk József. — Prédikatori Társ. Szerkeszti Szász Gerő. Ujfolyam. Második füzet. Kolozsvár. Ára 2 frt. Ennek hat első beszéde adott ki Szász K. püspök úr által a fentebb jelzett „Jézus“ cz. füzetben. Ismertetni fogjuk. — Az evang. ref. tiszántúli egyházker. 1889. márcziushó 7—11. napjain Debreczenben tartott első gyűlésének jegyzőkönyve. Kiadta Tóth Sámuel egyházker. főjegyző. Debreczen.

Különfélék.

Tandíjak a debreczeni főiskolában. Addig is, míg a gymnasiumi tanulókat és szüleiket a debreczeni ev. ref. főgymnasiumról az 1888—89-ik iskolai évről kiadandó értesítőben minden szükséges tudnivalóról értesítném, szükségesnek láttam a főtiszteletű egyházkerület közelebbi közgyűlése jegyzőkönyvének 163. sz. cikkéből a gymnasiumi tandíjak újonnan történt megállapítását, mely az 1889—90-ik iskolai évben életbe lép, közölni. E szerint 1) a nem protestáns növendékek tandíja kivétel nélkül 40 frt, a protestánsoké, minden osztályban, különbség nélkül 20 frt. 2) A protestáns tanulóknak adható tandíjkezdményre nézve megállapított, hogy fél tandíj 10 frt fizetésének kedvezménye a gymnasiumi tanuló létszáma egyhatod, negyedrészt tandíj 5 frt fizetésének kedvezménye, valamint teljes tandíjmentesség a létszám egy-egy tizenkettedrészt adható. Az eddig úgynevezett szegény tanulók e kedvezményeknek különböző fokára vehetők fel szüleik vagyoni állapota és a maguk tanulásbeli előmenetele tekintetbe vételével. A ki eddig elégtelen osztályzatot érdemelt, habár eddig, mint szegény tanuló, tandíjmentes volt, csak egész tandíj fizetése mellett lesz a jövő évre bevehető. Egész tandíjmentes csakis teljesen szegény és legalább is jó osztályzatú tanuló lehet. 3) Az 1888-ik évi szeptemberi egyházkerületi gyűlés 309. sz. határozata értelmében az 1889—90-ik iskolai éven kezdve a bizonyítványa minden tanulónak, minden évben kiadandó levén, ugyanazon határozat értelmében a bizonyítvány-díjak az első félévi tandíjjal együtt a háznagnál lesznek befizetendőek. — Bizonyítványdíj az egész tandíjfizetők 1 forintot, a tandíjkezdményesek 50 krt, a főiskola épületében lakó, szolgálatokat teljesítő, 1—6 osztálybeli, eddig úgynevezett szegény tanulók semmit sem fizetnek, magától értetvén, hogy a bizonyítványra való 15 kros bélyeg árát különbség nélkül mindnyájan fizetik.

4) Végre a vallás- és közoktatási miniszterium újabb felhívása következtében a szülék előretájékoztatása végett közzé teszem, hogy egy osztályba 60-nál több tanuló fel nem vehető, a helybelieknek a más tanintézetből jöttek mellett előny adatik. Tüdő s János, gymn. igazgató.

Károli Gáspár emléke. Kiss József panyolai közbirtokos és presbyter úr 1 frtot küldött be hozzánk, hogy osszszuk azt fel a síremlék és a szellemi emlék alapja közt. Dr. Öreg János főgymnasiumi tanár úr a szellemi emlékre 1 frtot adományozott. A hittanhallgatók körében a következő adományok gyűltek: Papp Gusztáv szénior 1 frt, Szabolcska Mihály esk. felügyelő 1 frt, Nagy Gyula esk. fel. 50 kr, Pokoli József 4. th. 1 frt, Ethey Ferencz 4. th. 40 kr, Báthori Gábor 4. th. 30 kr, Bartók Jenő 3. th. 1 frt, Nagy Lajos 3. th. 50 kr, Csánky Béniámin 3. th. 20 kr, Balogh Ferencz 2. th. 1 frt, Szabó Béla 1. th. 60 kr, Zih Sándor 1. th. 20 kr, Konrád Géza 1. th. 20 kr, Tóth Ede 1. th. 10 kr, négy névtelen együtt 70 krt. Együtt e tanulók 8 frt 70 krt, a mely összegből 4 frtot a síremlék, 4 frt 70 krt pedig a szellemi emlék alapjához tettem. Nagytiszt. Szőke János esperes úr és Csécsi n. Imre segédlelkész úr Érmihályfalváról 1—1 frtot küldöttek; egyik frtot az egyik, a másikat a másik alap javára írtam. Csák József lelkész úr M.-Gyórokról a szellemi emlékre 1 frtot, Zöld Mihály rittbergi lelkész úr egyháza részéről 5 frtot, — végre Nánássy Imre m.-telkii lelkész úr 13 frt 34 krt küldöttek, mely összeghez az egyháztagok 6 frt 84 krral, özv. Zathureczkyné úrnő 6 frttal, a hátralevő összeggel a lelkész úr járultak. A rittbergi és m.-telkii küldemények a két czél között egyformán osztandók fel. Bejött eddig lapunknál a síremlékre 86 frt 29 kr, a szellemi emlékre 85 frt 97 kr, együtt időközi kamatokkal 173 frt 14 kr, mely összeg takarékpénztárban kamatozik. Debreczen, 1889. jul. 11. Csiky Lajos.

Szatmár. Szatmári gymnasiumunkban közelebb töltötte be az illetékes testület a latin és magyar nyelv tanszékét, megválasztván arra Mátray Lajos tanárt. Jól esik ez alkalomból elmondanunk, hogy M. L. urat mi úgy ismerjük, mint az ifjabb tanári nemzedék egyik tehetséges és szorgalmas tagját, kit eddigi irodalmi működése kiválóan képesít főként a magyar nyelv tanítására. „Aranka“, „Feri“ czimű nagyobb költői beszélyei mély érzelmű költői tolláról, „Fazekas Mihály élete és munkái“ czimű műve irodalomtörténeti búvárlatra hivatottságáról tesznek bizonyosságot. Elvégezte ő a négy éves bölcsészeti cursust Budapesten, három éven át a gróf Chotek családnál volt nevelő; pár hónappal ezelőtt pedig tanárképesítési vizsgát tett Budapesten. Használja fel ifjú kollégánk szép tehetségeit ama kedves jó városban, hova a gondviselés keze vezeté. Legyen áldás munkáján, legyen boldog jövőendő egész életén át! Őszinte jóindulattal nézünk működése elé, s vegye tudomásul, hogy sokat várunk tőle.

Halálesetek. Két gyászlevél érkezett e héten hozzánk. Az egyik szerint Könyves János kismarjai ev. ref. lelkész házassága 25-ik évében, lelkipásztorkodásának 42-ik és életének 76-ik évében, hosszas szenvedés után f. hó 7-én d. e. 1/2 10 órakor hunyt el s f. hó 9. d. u. 2 órakor eltemettetett; a másik szerint id. Szarka József 48-as honvéd, a m.-szigeti

egyház 31 évig volt lelkésze, a máramaros-ugocsi ev. ref. egyházmegye tanácsbírája f. hó 7-én d. u. 4 órakor, életének 67-ik évében hosszas szenvedés után Huszton kimult. A megboldogultnak hült tetemei Szigetre szállítottak, s itt f. hó 9-én d. u. 4 órakor a ref. egyház templomában tartott gyászszertartás után örök nyugalomra tétettek. Béke lengjen az elhunytak porai felett! Hosszú időn át munkálkodtak az Ur szolgálatában. Közülök az előbbi az egyházi irodalomnak is tevékeny munkása volt. Legyen áldás emlékezetükön!

Iskolai értesítők. Szívesen ismertetjük a hozzánk beküldött iskolai értesítőket, sőt egész tisztelettel kérjük is a t. igazgató urakat, hogy iskoláik mult évi történetét ismertető értesítőket legyenek szívesek lapunkhoz beküldeni. 1. A dunántúli ev. ref. egyházkerület pápai főiskolájának értesítőjét az 1888/9. évről Németh István akadémiai, Szilágyi József gymnasiumi és Jady József praeparendiai igazgatók adták ki. A 76 lapra terjedő értesítőt Mocos Gyula tanítóképző intézeti tanár értekezése nyitja meg, melyben a főiskola történetéből, levéltári adatok és történeti kútfők alapján sok figyelemre méltó részletet beszél el. Ezt követik a főiskola kormányzatára és alkotó részeire vonatkozó adatok. Ezekből megemlítjük, hogy a theol. akadémia négy évfolyamán 30, a főgymnasiumban 319 és a tanítóképző intézetben 23 hallgató volt. A kitzűzött pályakérdések szép sikerrel oldattak meg s az ifjúsági önképző körökben kivétel nélkül pezsgő munkásság folyt. A szorgalomdíjakról és segélyezésekről szóló kimutatás is igen örvendetes, a mennyiben az összes tanuló ifjúság különböző czimen 5180 frt 22krt kapott. Könyvtár részint adományozás, részint vétel útján 163 füzettel és 303 kötetel gyarapodott. Hasonlóan fejlődött a természettani és természetrajzi mütár is. A gymnasiumi építkezésügy jelentékeny haladásnak indult s „beruházási segély“ czimen a főiskola nyolczezer frt államsegélyben részesült. — 2. A kisujszállási hatosztályú ev. ref. gymnasium értesítőjét Dr. Székely Bendeguz igazgatótanár állította össze, megnyitóul közölvén benne iskolai évzáró beszédét. A hat osztályban volt összesen 79 növendék, kik közül 38 helybeli. Vallásra nézve 49 ref. 7 r. kath., a többi más vallású. A gymnasium alaptőkéje a lefolyt évben 4625 frttal szaporodott, melyet a város alapítvány gyanánt tett a hetedik tanszék költségének fedezésére. Ugyane célra az egyház megszavazott fél tanszékre 450 frt évi kiadást. A gymnasium alaptőkéje jelenleg majdnem kereken ötvenezer frt alaptőke és 5350 frt biztosított évi összeg.

Mai számunk mellékletében veszik olvasóink Zipser és Társa ruggyanta- és rézbélyegző gyárosok hirdetésnyét. Legújabbban a ruggyanta bélyegzők bizonyultak legkönnyebb kezelésű s így legcélszerűbb eszközöknek. Ajánljuk azért, hogy az egyszerű s épen azért jutányos, mégis igen csinos mintákat feltüntető hirdetésnyet figyelemre méltassák, kiknek ily cikkekre szükségök van. Egyházaink közül még több helyen nincs bevéve a régibb szerkezetű pecsétnyomó helyére az ily bélyegző; szívesen ajánljuk, hogy a hazai gyárosnál kínálkozó alkalmat használják fel.

Szerk. posta. B. L. Sárospatak. Okosan!! — A. Gy. N.-Károly. Kötelességemnek tartom becses cikkét közzé tenni s lehetőleg a jövő számban meg is indítom azt.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: Csiky Lajos.

HIRDETÉSEK.

PÁLYÁZAT.

A kisujszállási ev. ref. hat osztályú gymnasiumban rendes tanári állomásra pályázat hirdettetik, melylyel a német nyelvnek, mint főtárgynak a III, IV., V. és VI. osztályokban heti 14 órán való tanítása van összekötve. Ezenfelül heti 24 óraszámig köteles latin, magyar vagy más tantárgynak tanítására.

Javadalmazás 900 frt. Csak protestáns vallásúak pályázhatnak. A kellően felszerelt kérvények, melyekhez életkor, vallás, tanulmányok, eddig végzett hivataloskodásról és hadkötelezettségről szóló okmányok csatolandók, az igazgatótanács elnökségéhez folyó évi augusztushó 15-ik napjáig küldendők be.

Okleveles tanárok előnyben részesülnek.

Oklevéllel bíró egyén egy évi sikeres működés után állandósíttatik, nem okleveles egyén pedig két év alatt oklevelet szerezni tartozik.

A megválasztott tanár a tiszántúli tanári nyugdíj-intézetbe is belépni tartozik.

Az állomás 1889. szeptember 1-én elfoglalandó.

Kelt Kisujszálláson, 1889. juliushó 4.

2-2

A gymn. igazg. tanácsának elnöksége.

Pályázat.

A hódmező-vásárhelyi reform. egyházban két elemi iskolai tanítói állomásra ezennel pályázat nyittatik; úgymint:

1-ör egy leányiskolai tanítóságra, melylyel szabadlakásból (esetleg 120 frt lakbérből), 400 frt készpénzből, 15 hl. búzából, 15 hl. árpából álló évi javadalom van összekötve. A megválasztott ezúttal az V. és VI. osztályokat fogja tanítani, de idővel esetleg más osztályokat köteles elvállalni. Oly tanító, kinek a női kézimunka tanítására alkalmas neje van, egyenlő körülmények közt előnyben részesíttetik, mely kézimunka tanításért külön 100 frtnyi díjazás jár. A megválasztott tagjává válik a helybeli ref. behivatalnokok gyámegyletének, működését a f. é. szept. 1-én tartozik megkezdeni s egy próba év jó sikere után állandósíttatik;

2-or egy a Mártély határrészen levő tanyai vegyes iskolai tanítóságra, melynek évi fizetése szabadlakás, 200 frt az egyházi, 100 frt a városi pénztárból és az iskolába járó gyermekek tandíja. Ez utóbbi áll egy véka búzából s ugyanannyi árpából és csöves kukoriczából, egy csirkéből, tíz tojásból, tíz drb tözezből és 3 rudas szalmából, melyből a tanító az iskolát is fűteti. Tanulók száma volt az idén 60. Ez állomás, mely a város közepétől 9 kilométerre esik, f. é. okt. 1-én foglalandó el Megválasztott 2 próbaév után állandósíttatik.

A pályázati kérvények, melyek fölszereléséhez tanítói oklevél, keresztelési, tanulmányi, hadkötelezettségi, szolgálati és egészségi bizonyítványok kívántatnak, f. é. jul. 25-ig alólírthoz intézendők.

H.-M -Vásárhelyen, 1889. julius 1.

2-2

Szeremlei Sámuel,
lelkész, az egyháztanács h. elnöke.